

Nr 9

Utlåtande i anledning av väckta motioner om socialförsäkrings- skyddet för företagare och fria yrkesutövare.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr I:28 av herr *Gustafsson, Nils-Eric*, m. fl. samt nr II:41 av herrar *Gomér* och *Svensson* i Vä.

Motionerna

I motionerna *yrkas*, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla om skyndsam prövning och förslag rörande ändrade grunder för socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare i syfte att åstadkomma ökade valmöjligheter i enlighet med vad i motionen anförts.»

Motionärerna kritiserar det förhållandet att företagare och fria yrkesutöver ställs inför valet att inom den allmänna försäkringens ram antingen tillhöra såväl försäkringen för tilläggssjukpenning som tilläggspensionsförsäkringen eller stå utanför båda försäkringsformerna. I motionerna framhålls att en företagare kan ha behov av att göra en klar distinktion mellan riskskydd och åldersskydd. Genom investeringar kan en företagare skapa reserver som ur trygghetssynpunkt fyller samma funktion som tilläggspensioneringen. Hans behov och möjligheter att tillhöra denna försäkring kan därför vara begränsade samtidigt som det kan vara angeläget för honom att få ett riskskydd av den typ tilläggssjukpenningförsäkringen erbjuder. Motionärerna vill också att man skall överväga om det går att ge företagare och fria yrkesutövare ökade valmöjligheter inom tilläggspensioneringens ram. De gör gällande att efter lagens om allmän försäkring tillkomst ett så betydande erfarenhetsmaterial kunnat samlas, att argumenten för ökade valmöjligheter framstår som minst lika berättigade som tidigare.

Beträffande innehållet i övrigt i motionerna hänvisas till motionen II:41.

Gällande bestämmelser

Den i den allmänna försäkringen ingående sjukförsäkringen medför rätt till sjukvårdersättning och sjukpenning. Försäkrad som har inkomst av förvärvsarbete överstigande 1 800 kr. har rätt till sjukpenning,

som varierar mellan 6 och 52 kr. beroende på inkomstens storlek. Av sjukpenningbeloppet utgör 6 kr. grundsjukpenning och resten tilläggsjukpenning. Med inkomst av förvärvsarbete avses dels *inkomst av anställning* dels *inkomst av annat förvärvsarbete*. Genom s. k. likställighetsavtal kan ersättning för arbete som försäkrad utför för annans räkning utan att vara anställd i dennes tjänst anses som inkomst av anställning under förutsättning att avtalet avser även tilläggs pensioneringen. Sjukpenningförsäkringen är obligatorisk i fråga om inkomst av anställning. Då det gäller inkomst av annat förvärvsarbete än anställning har den försäkrade möjlighet att undanta sådan inkomst från försäkringen. Undantagandet kommer i så fall att omfatta även tilläggs pensioneringen. Mera därom i det följande.

Sjukpenning utgår i princip fr.o.m. dagen efter insjuknandedagen. I fråga om tilläggs sjukpenning som svarar mot inkomst av annat förvärvsarbete än anställning tillämpas, om den försäkrade begär det, karenstid om 3, 33 eller 93 dagar.

Försäkringen för tilläggs pension avser att bereda ålderspension, förtidspension och familjepension utöver folkpension. Tilläggs pension beräknas med utgångspunkt från inkomst av förvärvsarbete som den försäkrade haft mellan 16 och 65 års ålder. Inkomst av förvärvsarbete indelas i inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete. Med inkomst av annat förvärvsarbete förstås inkomst av här i landet bedriven rörelse, inkomst av här belägen jordbruksfastighet, som brukas av den försäkrade, samt ersättning för arbete för annans räkning i den mån inkomsten ej är inkomst av anställning. Inkomst av annat förvärvsarbete som understiger 500 kr. för år och inkomster från en arbetsgivare som understiger 300 kr. per år är ej pensionsgrundande. I övrigt är alla inkomster av anställning och annat förvärvsarbete pensionsgrundande i den mån de överstiger det vid årets ingång gällande basbeloppet och understiger 7,5 gånger detta belopp. Med basbeloppet förstås det värde som motsvarar 4 000 kr. i 1957 års penningvärde. Basbeloppet är f. n. 5 500 kr. Den försäkrade tillföres för varje år pensionspoäng som utgör pensionsgrundande inkomsten delat med basbeloppet för januari månad.

Ålderspension utgår enligt huvudregeln fr.o.m. den månad, under vilken den försäkrade fyller 67 år. Ålderspensionen utgör 60 % av produkten av basbeloppet för den månad, för vilken pensionen skall utges, och medeltalet av de pensionspoäng som tillgodoräknats den försäkrade, eller, om pensionspoäng tillgodoräknats honom för mer än 15 år, medeltalet av de 15 högsta poängtalerna. Har pensionspoäng tillgodoräknats honom för mindre än 30 år, skall dock nämnda produkt minskas med 1/30 för varje år, som antalet poängår understiger 30 år. I fråga om dem som är födda år 1923 eller tidigare gäller särskilda övergångsbestämmelser.

Om den försäkrades arbetsförmåga på grund av bl. a. sjukdom är nedsatt

med minst hälften och nedsättningen kan anses varaktig, utgår *förtidspension* för tid före den månad, då han fyller 67 år eller ålderspension dessförinnan börjar utgå till honom. Är nedsättningen av arbetsförmågan inte att anse såsom varaktig men kan den antagas bli bestående avsevärd tid, kan den försäkrade erhålla tilläggspension i form av sjukbidrag, som är begränsat till viss tid men för vilket i övrigt gäller samma regler som beträffande förtidspension. Beroende på graden av arbetsförmågans nedsättning kan förtidspensionen vara hel eller utgöra två tredjedelar eller en tredjedel av hel pension.

Storleken av hel förtidspension motsvarar i princip den ålderspension, som den försäkrade skulle bli berättigad till vid 67 års ålder. För beräkningen gäller särskilda regler.

Änkepension utgår till änka efter pensionsberättigad försäkrad, om äktenskapet varat minst fem år och ingåtts senast den dag, då den försäkrade fyllde 60 år. Efterlämnar den försäkrade barn som också är barn till änkan, är änkan, oavsett om barnet är minderårigt eller uppnått vuxen ålder, berättigad till änkepension även om nyssnämnda förutsättningar inte är uppfyllda. Änkepensionsrätten upphör om änkan gifter om sig.

Änkepensionen utgör en viss procent av den avlidnes egenpension, dvs. den förtids- eller ålderspension, som utgick till den avlidne, eller — om sådan pension ej utgick — den förtidspension, som han skulle ha erhållit, därest rätt till hel sådan pension inträtt vid tidpunkten för dödsfallet. Även om den avlidne åtnjöt partiell förtidspension, beräknas änkepension med utgångspunkt från hel förtidspension. Änkepensionens storlek är i övrigt beroende av om den försäkrade efterlämnar barn, som är berättigat till pension efter honom. Finns inte något pensionsberättigat barn, är änkepensionen 40 % av den försäkrades nyssberörda egenpension. Efterlämnar den försäkrade pensionsberättigat barn är änkepensionen 35 % av samma pension.

Barnpension tillkommer försäkrads barn under 19 år. Storleken av barnpensionen är beroende av huruvida pensionsberättigad änka finns samt av familjemedlemmarnas antal. Efterlämnar en man änka och ett pensionsberättigat barn, blir barnets pension 15 % av faderns egenpension. Är ett barn ensamt pensionsberättigat, blir barnets pension 40 % av den avlidnes egenpension. Finns flera barn än ett, ökas de nu angivna procentalen med 10 för varje barn utöver det första, och det sammanlagda barnpensionsbeloppet fördelas lika mellan barnen.

För sjukförsäkringen och den allmänna pensioneringen — dvs. folkpensioneringen och tilläggspensioneringen — gäller samordning enligt principen att det inte bör uppkomma vare sig luckor i försäkringsskyddet eller dubbelersättning. Rätten till ersättning från sjukförsäkringen är där-

för ej begränsad till visst antal dagar utom för dem som åtnjuter ålderspension eller hel förtidspension från den allmänna försäkringen. I princip utgår alltså ej sjukpenning och pension samtidigt. Det har föreskrivits att allmän försäkringskassa kan tillerkänna en försäkrad, som åtnjuter sjukpenning eller ersättning för sjukhusvård, förtidspension utan hinder av att han inte gjort ansökan därom.

Som ovan nämnts har en försäkrad att anmäla individuellt undantagande från försäkringen för tilläggspension, såvitt avser inkomst av annat förvärvsarbete än anställning. Har sådant undantagande skett, skall vid beräkning av pensionsgrundande inkomst för den försäkrade för tid efter ingången av året näst efter det då anmälan gjordes hänsyn icke lagas till inkomst av annat förvärvsarbete. Anmälan om undantagande kan återkallas av den försäkrade med verkan från nästföljande årsskifte, dock tidigast från det som inträffar sedan undantagandet ägt giltighet i fem år. Den som har återkallat anmälan om undantagande får sedan inte ånyo göra dylik anmälan.

Undantagande från försäkringen för tilläggspension får som redan påpekats betydelse även för sjukförsäkringen. Den försäkrade skall nämligen för tid då sådant undantagande äger giltighet vara undantagen även från sjukförsäkringen vad gäller viss del av tilläggsjukpenningen. Den försäkrades sjukpenningklass skall nämligen bestämmas med bortseende från hans inkomst av annat förvärvsarbete än anställning.

Sjukförsäkringens finansiering sker genom avgifter från de försäkrade, arbetsgivaravgifter och statsbidrag. Den försäkrades egen avgift avseende sjukpenningen beror till sin storlek på sjukpenningklassen, karenstidens längd och huruvida sjukpenningen svarar mot inkomst av anställning eller annat förvärvsarbete. Utgifterna för tilläggsjukpenning i vad avser annat förvärvsarbete än anställning bestrides helt med de försäkrades egna avgifter.

Tilläggspensioneringen finansieras genom avgifter, vilka inflyter till den allmänna pensionsfonden. Procentsatsen för avgiftsuttaget är för 1967 åtta och en halv, för 1968 nio och för 1969 nio och en halv procent. Avgift för inkomst av anställning erlägges av arbetsgivarna. Avgift för inkomst av annat förvärvsarbete (tilläggspensionsavgift) erlägges av de försäkrade själva och beräknas på den pensionsgrundande inkomsten i den mån denna härrör från sådant arbete.

Frågans tidigare behandling

Enligt de regler om sjukförsäkring som gällde före ikraftträdandet av lagen om allmän försäkring omfattade den obligatoriska försäkringen för tilläggsjukpenning inte de självständiga företagarna. Enligt bestämmelser

i 47 § lagen den 3 januari 1947 om allmän sjukförsäkring kunde sjukkassememblem, vars inkomster av förvärvsarbete helt eller delvis härrörde från annat förvärvsarbete än tjänst, genom frivilliga avgifter försäkra sig hos den centralsjukkas han tillhörde för erhållande av tillägg till den sjukpenning, som utgavs på grund av den obligatoriska försäkringen.

Försäkringen för tilläggspension omfattade redan från början de självständiga företagarna. Beträffande inkomst av annat förvärvsarbete gällde emellertid ursprungligen, enligt 8 § lagen den 28 maj 1959 om försäkring för allmän tilläggspension, den regeln att inkomsten till den del den låg mellan det dubbla basbeloppet och maximibeloppet togs i beräkning endast till två tredjedelar. Enligt 36 § samma lag ägde försäkrad anmäla undantagande från försäkringen såvitt angick inkomst av annat förvärvsarbete. Genom lag den 26 maj 1961 ändrades bestämmelserna om beräkning av pensionsgrundande inkomst så att samma regler skulle gälla för sådan beräkning, vare sig inkomsten härrörde av anställning eller av annat förvärvsarbete. De nya reglerna skulle tillämpas även på 1960 års inkomster.

1958 års socialförsäkringskommitté föreslog, att tilläggssjukpenningförsäkringen skulle utsträckas att omfatta även företagarna, varvid dessa efter särskild framställning skulle kunna få karenstiden förlängd till 33 eller 93 dagar. Vidare föreslogs att företagare skulle äga göra anmälan om undantagande från tilläggssjukpenningförsäkringen men endast såvida anmälan samtidigt avsåg undantagande från tilläggspensioneringen. Företagare, som kvarstod i tilläggspensioneringen, skulle alltså tillhöra tilläggssjukpenningförsäkringen.

I den *proposition, nr 90 år 1962*, varigenom förslag till lag om allmän försäkring förelades riksdagen, uttalade *föredragande departementschefen* att kommittén anfört övertygande skäl för att den obligatoriska försäkringen för tilläggssjukpenning även borde omfatta företagare, och fortsatte.

Av intresse är att bland de remissorgan, som företräder företagarintressen, det är en allmän uppfattning att flertalet självständiga företagare och fria yrkesutövare har behov av ett vidgat försäkringsskydd mot inkomstbortfall på grund av sjukdom och att detta behov bör tillgodoses genom att vederbörande automatiskt anslutes till tilläggssjukpenningförsäkringen. Jag finner att kommitténs förslag i denna del bör genomföras.

En automatisk anslutning av företagarna till försäkringen för tilläggssjukpenning är inte oförenlig med en viss individuell valfrihet. Behovet av försäkringsskydd är mer skiftande när det gäller företagare än när det gäller anställda, vilket motiverar att särskilda valmöjligheter står företagarna till buds. De valmöjligheter man vill ge företagarna inom sjukförsäkringen måste emellertid bedömas i samband med den redan befintliga valfriheten inom tilläggspensioneringen. I ett remissyttrande har med tanke på lantbrukarnas speciella förhållanden framkastats förslag om att låta skiljelinjen gå mellan riskskydd och åldersskydd. En företagare borde kunna ställa sig utanför tilläggspensioneringens ålderspensionsdel men ändå

ha kvar rätten till tilläggssjukpenning liksom sitt förtids- och familjepensionsskydd inom försäkringen för tilläggspension. Detta förslag bryter emellertid mot systemets grundläggande konstruktion, och en uppbyggnad efter de i yttrandet föreslagna linjerna skulle ge upphov till invecklade problem rörande samordningen mellan förtidspension och ålderspension. Det är svårt att bedöma om det skulle vara möjligt att finna en tillfredsställande lösning på dessa samordningsproblem, men det står i alla händelser klart att varje lösning, som kunde förtjäna att övervägas, skulle komplicera försäkringssystemet på ett sätt som är ägnat att inge starka betänkligheter. En hela folket omfattande socialförsäkring kan inte, om rimliga anspråk på översiktlighet och hanterlighet skall upprätthållas, tillfredsställa alla tänkbara önskemål om variationer. Jag kan därför inte förorda en lösning av det slag som åsyftas i det berörda remissyttrandet.

En annan fråga är om valmöjligheterna inom sjukförsäkringen och tilläggspensioneringen bör vara fristående från eller sammankopplade med varandra. I det förra fallet skulle en företagare kunna välja att tillhöra endast endera tilläggssjukpenningförsäkringen eller tilläggspensioneringen, men i det senare fallet skulle utträde och återinträde få avse endast båda försäkringsgrenarna gemensamt. Socialförsäkringskommitténs majoritet har föredragit det senare av dessa båda alternativ, men en minoritet inom kommittén och åtskilliga remissorgan har givit företräde åt det förra. De som förordat att valmöjligheterna inom sjukpenningförsäkringen och tilläggspensioneringen blir helt fristående från varandra har i en del fall motiverat sin ståndpunkt med att företagarna själva betalar sina avgifter och därför själva bör få bestämma omfattningen av sitt försäkringsskydd. Inom ett i princip obligatoriskt försäkringssystem, i vilket de olika delarna är beroende av varandra, kan emellertid ett argument av detta slag inte ensamt få bli utslagsgivande. Finge vissa försäkrade välja att tillhöra tilläggspensioneringen samtidigt som de kunde ställa sig utanför försäkringen för tilläggssjukpenning, skulle detta kunna leda till ett tryck på de pensionsbeviljande organen för att förmå dem att fylla ut luckan i försäkringsskyddet genom att bevilja pension i fall då detta eljest inte skulle ha skett. Resultatet skulle kunna bli en omotiverad belastning på tilläggspensioneringen. Omvänt skulle det kunna leda till att sjukförsäkringen i viss omfattning finge överta pensioneringens roll, om en del försäkrade kunde tillhöra försäkringen för tilläggssjukpenning även efter ett utträde ur tilläggspensioneringen. Det skulle nämligen då i praktiken kunna bli svårt att på ett så tidigt stadium som rätteligen borde ske byta ut en tämligen hög sjukpenning mot folkpension. Mot denna sista form av valfrihet kan även invändas att man knappast bör räkna med att en företagare har större förmåga att själv bära de ekonomiska konsekvenserna av en invaliditet än motsvarande följder av en övergående sjukdom. Jag har vid övervägande av de olika synpunkter som kan anläggas på frågan kommit till den uppfattningen att utträden och återinträden beträffande försäkringarna för tilläggssjukpenning och för tilläggspension bör få ske endast med avseende på båda försäkringarna i förening. För att tillmötesgå önskemålen om ett billigare men till följd därav givetvis också mindre omfattande sjukförsäkringsskydd förordar jag att, såsom socialförsäkringskommittén föreslagit, företagarna skall få rätt att välja karenstid för tilläggssjukpenningen. Kommitténs förslag om 33 och 93 dagars karenstid som alternativ till den normala 3-dagarstiden förefaller mig väl avvägt.

Andra lagutskottet behandlade propositionen i sitt utlåtande nr 27. Därvid upptog utskottet till behandling även motioner med önskemål om valfrihet för företagare så till vida, att dessa skulle äga tillhöra endera tilläggs-sjukpenningförsäkringen eller tilläggs-pensioneringen. I detta avseende anfördes i utlåtandet följande.

Den nuvarande sjukpenningförsäkringen ger skydd ej blott vid sjukdom utan även i viss utsträckning vid invaliditet, som är en följd av sjukdom. Skyddet är emellertid till tiden begränsat; sjukpenning utgår i allmänhet för högst 730 dagar vid varje sjukdom (sjukhjälpstiden). Sjukpenningförsäkringen är samordnad med invalidpensioneringen inom folkpensioneringen på så sätt, att sjukpenning och invalidpension i princip inte utgår samtidigt. Samordningen kan alltså sägas vara av negativt slag. Däremot har samordningen icke för närvarande den innebörden att sjukpenningen vid sjukhjälpstidens slut alltid avlöses av pension, även om den försäkrades arbetsförmåga eller nedsättning av arbetsförmågan då består.

Propositionens förslag till förtidspensionering öppnar vägen för en positiv samordning mellan sjukförsäkring och pensionering. Den härnande tanken i denna samordning är att sjukpenningförsäkringen och förtidspensioneringen tillsammans skall utgöra ett enhetligt skydd mot inkomstbortfall vid sjukdom och vid invaliditet, ett skydd utan vare sig luckor eller dubbelersättningar. Inom detta skydd skall i princip sjukpenningförsäkringen svara för sjukdomstiden och pensioneringen för tiden därefter. Som en riktpunkt för tillämpningen har departementschefen uttalat, att utbyte av sjukförsäkringsförmåner mot förtidspension inte skall göras, förrän själva läkeprocessen avslutats och ett mera definitivt medicinskt tillstånd inträtt. Rent teoretiskt skulle man kunna tänka sig en gränsdragning på så sätt, att förmånerna skall utgå från sjukförsäkringen, så länge den försäkrade är sjuk, och från pensioneringen, i och med att sjukdomen övergått i invaliditet. Men en sådan ordning låter sig svårligen genomföra, eftersom begreppen sjukdom och invaliditet inte är entydiga; i synnerhet är den inbördes avgränsningen mellan de båda begreppen vansklig. Man har därför i det nya systemet sökt sig fram efter andra vägar. Genom att göra förmånerna från sjukpenningförsäkringen och från pensioneringen i stort sett likvärdiga har uppnåtts, att det för den försäkrade blir utan större betydelse, från vilkendera försäkringen förmånerna utgår. Därigenom blir det av mindre vikt att söka exakt fastställa, när en sjukdom övergått i invaliditet. Samordningen mellan de båda försäkringarna gör de nuvarande reglerna om viss sjukhjälpstid inom sjukpenningförsäkringen överflödiga. Därmed kan också de båda invecklade och svårtillämpbara bestämmelserna om sammanläggning av sjukperioder m. m. slopas. Som ett sammanfattande omdöme om samordningen vill utskottet uttala, att den innefattar en elegant lösning, som samtidigt ger en välkommen förbättring av skyddet för dem som drabbas av långvarig sjukdom och invaliditet.

Enligt utskottets mening är en valfrihet att tillhöra endast endera tilläggs-sjukpenningförsäkringen eller tilläggs-pensioneringen icke förenlig med den föreslagna samordningen. De som uttalar sig för en valfrihet att tillhöra tilläggs-sjukpenningförsäkringen men ej tilläggs-pensioneringen synes utgå från den nuvarande sjukpenningförsäkringen. Såsom torde fram-

gå av det ovan anförda, skiljer sig emellertid sjukpenningförsäkringen enligt propositionens förslag från den nuvarande bl. a. så till vida, att den i princip inte är avsedd att ge skydd vid invaliditet till följd av sjukdom. En valfrihet av nämnda slag skulle medföra behov av två olika typer av obligatorisk försäkring för tilläggsjukpenning, en för företagare, som står utanför tilläggs pensioneringen, och en för övriga försäkrade. Om däremot rätten att tillhöra tilläggs sjukpenningförsäkringen men ej tilläggs pensioneringen skulle avse en sjukpenningförsäkring av den typ som innefattas i propositionen, skulle denna få bygga på den vanskliga gränsdragningen mellan sjukdom och invaliditet. Detta synes utskottet inte möjligt. Av samma skäl är det omöjligt att medge tillhörighet enbart till tilläggs pensioneringen. Såsom framgår av vad departementschefen anfört, skulle en fristående tilläggs pensionering eller en fristående sjukpenningförsäkring, som bygger på gränsdragningen mellan sjukdom och invaliditet, ge upphov till tryck på de pensionsbeviljande organen att bevilja pension i fall, då detta eljest inte skulle ha skett, respektive att dröja därmed längre än som normalt skulle ha varit fallet.

Såsom skäl för motionsyrkandena har anförts att det bland företagarna föreligger behov av valfrihet i förevarande hänseenden. Om därmed avses att en företagare skulle ha behov av tilläggs sjukpenningförsäkring men ej av tilläggs pensionering, är argumentet knappast bärande. Sjukpenningförsäkringen är nämligen i huvudsak avsedd som ett skydd mot inkomstbortfall vid kortvarig sjukdom samt vid sådan långvarig sjukdom som inte leder till invaliditet. Däremot lämnar den ej skydd vid invaliditet eller vid försörjarens bortgång. För utskottet ter det sig naturligt att förutsätta, att den som anser sig själv kunna svara för långtidsskydd och familjeskydd också bör kunna ordna korttidsskyddet på egen hand. I vart fall är det enligt utskottets mening inte särskilt angeläget att det allmänna erbjuder ett försäkringsalternativ med enbart korttidsskydd. Däremot har utskottet förståelse för att en företagare bedömer sig vara i behov av långtids- och familjeskydd men anser sig kunna avstå från korttidsskyddet. För dessa fall innebär emellertid propositionens förslag om en förlängning av karenstiden upp till 93 dagar ett godtagbart alternativ till motionsyrkandena om rätt för företagare att delta enbart i tilläggs pensioneringen. Det har också i motionerna anförts, att många företagare saknar ekonomiska möjligheter att tillhöra både tilläggs sjukpenningförsäkringen och tilläggs pensioneringen. Detta argument saknar enligt utskottets mening bärkraft, såvitt därmed åsyftas den som anser sig kunna bära allenast avgifterna för tilläggs pensioneringen. Avgifterna för tilläggs sjukpenningförsäkringen kommer nämligen för den som väljer den längsta karenstiden att uppgå till förhållandevis blygsamma belopp. Av socialförsäkringskommittén har dessa avgifter beräknats till 45 kr. om året vid en årlig förvärvsinkomst av 6 800—8 400 kr. Vid en förvärvsinkomst av 14 000—16 000 kr. skulle motsvarande avgifter vara 93 kr. och vid en förvärvsinkomst av 21 000 kr. och däröver 141 kr. Dessa belopp ligger sannolikt något i överkant, då kommittén utgått från en grundsjukpenning om 4 kr.

På grund av vad sålunda anförts avstyrker utskottet förevarande motionsyrkanden.

Utskottet behandlade vidare i utlåtandet väckta motioner med önskemål

om valfrihet inom tilläggspensioneringen så till vida, att en företagare skulle äga tillhöra denna försäkring endast i fråga om vissa delar av dess skydd, nämligen förtids- och efterlevandeskyddet. Beträffande dessa motioner anfördes följande.

Utskottet är medvetet om att många företagare inte har samma behov av åldersskydd som övriga försäkrade och att i fråga om tilläggspensioneringen en anslutning enbart till förtids- och familjepensioneringen skulle innebära en lämplig lösning av deras individuella trygghetsproblem. En sådan anordning skulle dessutom ha den fördelen att den inte rubbade samordningen mellan tilläggssjukpenningförsäkringen och förtidspensioneringen. Såsom departementschefen framhållit bryter emellertid en valfrihet av detta slag mot den grundläggande konstruktionen inom tilläggspensioneringen. Att bygga in en sådan valfrihet i systemet skulle därför med största sannolikhet göra detta ohanterligt. I vart fall skulle reglerna bli synnerligen komplicerade. Utskottet kan följaktligen inte biträda förvarande motionsyrkanden.

Dessutom behandlade utskottet motioner, i vilka det begärdes valfrihet mellan olika pensionsnivåer inom tilläggspensioneringen. I denna del uttalade utskottet.

Det är enligt utskottets mening icke möjligt att inom en obligatorisk, hela folket omfattande försäkring, som bygger på fördelningsprincipen, tillgodose individuella önskemål om försäkringens utformning utan att den enkelhet som är en av systemets stora fördelar går förlorad. Utskottet avstyrker därför förevarande motionsyrkanden.

Riksdagen godkände i de delar varom här är fråga andra lagutskottets utlåtande.

Med tanke på de personer, som före den allmänna försäkringslagens tillkomst anmält undantagande från tilläggspensioneringen, stadgades i lagen om införande av försäkringslagen, att anmälan om undantagande kunde före utgången av år 1962 återkallas med verkan fr. o. m. den 1 januari 1963. Anmälan som på så sätt återkallas skall inte påverka den försäkrades rätt att i framtiden ånyo anmäla undantagande.

Åren 1963—1966 avslog riksdagen motionsyrkanden av i huvudsak samma innebörd som de förevarande (L²U 1963:44, 1964:22, 1965:4, 1966:4).

Utskottet

Företagare och fria yrkesutövare omfattas i princip av den allmänna försäkringen. Försäkrad som har inkomst av annat förvärvsarbete än anställning kan emellertid anmäla undantagande från försäkringen för tilläggspension, såvitt avser nämnda inkomst. Sådant undantagande får betydelse även för sjukförsäkringen. Den som är undantagen från tilläggspensioneringen får nämligen inte vara försäkrad för tilläggssjukpenning,

i den mån denna grundas på inkomst av annat förvärvsarbete än anställning. Utträde från försäkringarna för tilläggs pension och för tilläggs sjukpenning kan således ske endast med avseende på båda försäkringarna i förening.

I förevarande motioner kritiseras sammankopplingen mellan tilläggs pensioneringen och tilläggs sjukpenningen för företagare och fria yrkesutövare, varjämte förordas att viss valfrihet inom tilläggs pensioneringen bör genomföras för dessa kategorier. Motionärerna hemställer om skyndsamt prövning och förslag i syfte att möjliggöra för företagare och fria yrkesutövare att tillhöra försäkringen för tilläggs sjukpenning enbart. Motionärerna vill också att dessa kategorier skall få ökade valmöjligheter inom tilläggs pensioneringens ram.

De i motionerna upptagna problemen aktualiserades första gången år 1962 i samband med behandlingen av lagen om allmän försäkring. Frågan har därefter återkommit varje år genom motioner. Riksdagen har vid samtliga tillfällen avslagit motionerna.

Vid tidigare riksdagsbehandling har följande skäl anförts till stöd för motionärernas ståndpunkt. De önskemål och behov, som från företagarnas sida gör sig gällande i fråga om den allmänna försäkringen, är nära förknippade med företagandets natur. Ett stort antal företagare har sålunda under sin aktiva förvärvstid omfattande utgifter för investeringar och amorteringar, vilka måste bestridas med löpande inkomster. Till följd härav minskas dessa företagares ekonomiska möjligheter att ansluta sig till försäkringarna i deras helhet. Samtidigt kan företagarnas behov av ålderspension vara mindre än de anställdas, då det i rörelsen nedlagda kapitalet i viss mån ger företagarna trygghet på ålderns dagar. Den ordning som råder beträffande företagarnas anslutning till den allmänna försäkringen kan inte anses helt tillfredsställande. Försäkringssystemet är avsett för alla medborgare. Systemet ställer emellertid vissa grupper i samhället inför valet att antingen anta en anslutningsform, som inte svarar mot deras faktiska behov, eller avstå från delar av systemet. Även ur samhällets synpunkt är det angeläget att detta förhållande rättas till.

Mot förslag av den art som framförs i motionerna har tidigare invänts att samordningen mellan sjukförsäkringen och förtidspensioneringen skulle rubbas samt att systemet skulle bli svåradministrerat.

Vid prövning av förevarande ärende har utskottet funnit att de invändningar om samordning och administration, som kan göras, inte bör tillmätas avgörande vikt. Utskottet ansluter sig i stället till de skäl som vid tidigare riksdagsbehandlingar redovisats för bifall till motionsförslagen. Enligt utskottets mening bör sålunda företagare och fria yrkesutövare få möjlighet att ansluta sig till försäkringen för tilläggs sjukpenning utan att samtidigt behöva tillhöra tilläggs pensioneringen. Även inom tilläggs pensio-

neringens ram bör viss valfrihet för företagare genomföras. Företagare bör få möjlighet att begränsa sin anslutning till pensioneringen till att omfatta endast förtids- och efterlevandeskyddet. Det bör också stå öppet för dem att välja en lägre pensionsnivå än den nuvarande i fråga om ålderspensionen.

Utskottet anser alltså att riksdagen bör ompröva sin tidigare inställning till de i motionerna framförda förslagen och får därför hemställa,

att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I:28 och II:41, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag rörande ändrade grunder för socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare i syfte att åstadkomma ökade valmöjligheter.

Stockholm den 28 februari 1967

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Strand, fru Carlqvist, herrar Lars Larsson, Hübinette*, fru Hamrin-Thorell, fru Nilsson, herrar Eric Carlsson och Kilsmo*;

från andra kammaren: herr Rimmerfors*, fru Ekendahl, herr Bengtsson i Varberg, fröken Sandell, herrar Fredriksson, Gomér, Jonsson och Åkerlind.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering

Reservation

av herr *Strand*, fru *Carlqvist*, herr *Lars Larsson*, fru *Nilsson*, fru *Ekendahl*, herr *Bengtsson* i Varberg, fröken *Sandell* och herr *Fredriksson*, vilka ansett,

a) att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar å s. 10 med orden »Vid tidigare» och slutar med orden »därför hemställa» bort ersättas med text av följande lydelse:

»Vid frågans behandling år 1962 anförde andra lagutskottet att en valfrihet att tillhöra endast endera tilläggssjukpenningförsäkringen eller tilläggspensioneringen icke var förenlig med den samordning mellan sjukförsäkringen och pensioneringen som avsågs med lagen om allmän försäkring. En valfrihet att tillhöra sjukpenningförsäkringen men inte tilläggspensio-

neringen skulle medföra behov av två olika typer av obligatorisk försäkring för tillägssjukpenning, en för företagare, som stod utanför tilläggs-pensioneringen, och en för övriga försäkrade. Om däremot rätten att tillhöra försäkringen för tillägssjukpenning men ej tilläggs-pensioneringen skulle avse en sjukpenningförsäkring av den typ, som innefattades i förslaget till lag om allmän försäkring, skulle denna få bygga på den vanskliga gränsdragningen mellan sjukdom och invaliditet. Detta syntes utskottet inte möjligt. Utskottet framhöll därjämte, att en fristående sjukpenning-försäkring, som byggde på gränsdragningen mellan sjukdom och invaliditet, skulle ge upphov till tryck på de pensionsbeviljande organen att dröja med att bevilja pension längre än som normalt skulle ha varit fallet. Dessutom påpekade utskottet, att den som ansåg sig själv kunna svara för långtidsskydd också borde kunna ordna korttidsskyddet på egen hand. Beträffande ökade valmöjligheter vid anslutning till tilläggs-pensioneringen uttalade utskottet, att rätt till anslutning till enbart förtids- och efterlevandeskyddet skulle innebära en lämplig lösning av företagarnas individuella trygghetsproblem. En valfrihet av detta slag skulle emellertid bryta mot den grundläggande konstruktionen inom tilläggs-pensioneringen. Att bygga in en sådan valfrihet i systemet skulle därför med största sannolikhet göra detta ohanterligt. I vart fall skulle reglerna bli synnerligen komplicerade. Beträffande valfrihet mellan olika pensionsnivåer inom tilläggs-pensioneringen framhöll utskottet, att det inte var möjligt att inom en obligatorisk, hela folket omfattande försäkring, som byggde på fördelnings-principen, tillgodose individuella önskemål utan att den enkelhet som var en av systemets stora fördelar gick förlorad.

Utskottet anser att de skäl som år 1962 framfördes mot den av motionärerna föreslagna valfriheten och som riksdagen varje år sedan dess vidhållit alltjämt är bärande. Motionerna bör således avslås.»

b) att utskottet bort hemställa,

»att förevarande motioner, I:28 och II:41, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»